

Starptautiskās ekonomiskās attiecības

Starptautiskās tirdzniecības teorijas

Agrās starptautiskās tirdzniecības teorijas:

- ◆ Merkantilisma teorija

Klasiskās starptautiskās tirdzniecības teorijas:

- ◆ Absolūto priekšrocību teorija
- ◆ Relatīvo (salīdzināmo) priekšrocību teorija

Modernās starptautiskās tirdzniecības teorijas:

- ◆ Hekšera-Olina modelis
- ◆ Leontjeva paradokss

Agrīnā starptautiskās tirdzniecības teorija: Merkantīlisms

Pasaules bagātība ir ierobežota, tāpēc viena valsts var kļūt bagātāka tikai uz citu valstu rēķina. Tāpēc nepieciešams stiprs valdības aparāts, kas nodrošina valsts izaugsmi un aizstāv valsts intereses, piedaloties pasaules bagātību prdalīšanā.

Ekonomiskā sistēma sastāv no 3 sektoriem:

- Ražošanas sektors
- Agrārais sektors
- Ārvalstu kolonijas

Asociējot valsts pārticību ar dārgmetālu daudzumu valstī, merkantīlisti sprieda:

1. jāeksportē pēc iespējas vairāk, bet jāimportē pēc iespējas mazāk, jo tas ienes valstī naudu
2. valstij jāuzkrāj zelts un sudrabs
3. jāeksportē tikai gatavā produkcija, jāimportē tikai resursi
4. jāizveido stingra valsts kontrole ārējās tirdzniecības jomā (praktiski - ar kvotu, tarifu un citu tirdzniecības politikas instrumentu palīdzību jāuztur pozitīva tirdzniecības bilance, jāaizliedz koloniju tirdzniecība ar citām valstīm izņemot metropoliju, aizliegt privātpersonām zelta izvešanu u.t.t.)

Merkantilisma kļūdas

Merkantīlisma teorija uzskata, ka ekonomiskā sistēma funkcionē nepilnas nodarbinātības apstākļos, kuras rezultātā, papildus zelta pieplūdums savienojoties ar papildus nenodarbinātajiem palielinās produktivitāti.

- Merkantīlisms nepieņem, ka bagātība var augt ne tikai uz pasaules resursu bagātības rēķina, bet arī uz “pievienotās vērtības” rēķina.

Šīs teorijas rezultātā valstu ārējo tirdzniecību ierobežoja mākslīgas tirgus barjeras un dažādie valstu tirdzniecības likumi, kas pārklājās, atradās pretrunā viens ar otru.

Merkantilisma kritika

(David Hume, 1711 – 1776)

Hjuma modelis “cenas –zelts –plūsmas”

	1.valsts	2.valsts
Izejas situācija	$X > IM$	$X < IM$
1.posms	Zelta pieplūde	Zelta noplūde
2.posms	Naudas masas pieaugums	Naudas masas samazināšana
3.posms	Cenu un darba algu pieaugums	Cenu un darba algu samazināšanās
4.posms	Importa pieaugums un eksporta samazināšanās	Importa samazināšanās un eksporta pieaugums
Rezultāts	$X = IM$	$X = IM$

Klasiskās starptautiskās tirdzniecības teorijas

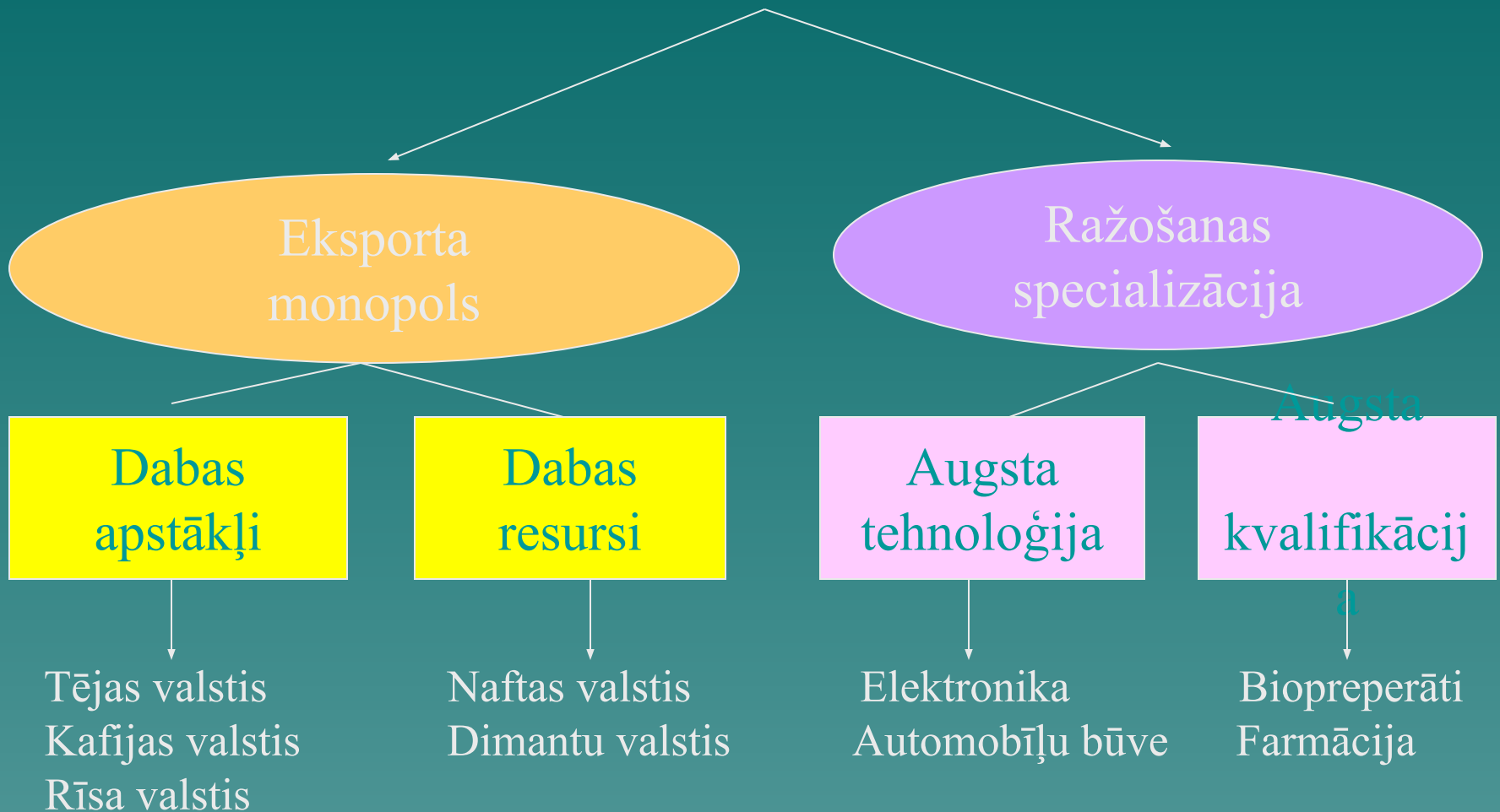
ABSOLŪTO PRIEKŠROCĪBU TEORIJA

Ādams Smits (1723-1790)

- ♦ Valstij izdevīgi pārdot preces, kuru ražošanā tai ir absolūtās priekšrocības – spēja saražot preces ar zemākām izmaksām nekā citā valstī.
- ♦ ABSOLŪTĀS PRIEKŠROCĪBAS NOSAKA:
 - ✓ valsts ģeogrāfiskais stāvoklis;
 - ✓ klimatiskie apstākļi;
 - ✓ ražošanas resursu pieejamība;
 - ✓ tehnoloģija.

Darba dalīšanas priekšrocības ne tikai nacionālā, bet arī starptautiskajā līmenī.

Absolūto priekšrocību izpausmes

Kāpēc tirgojas valstis, ja šo absolūto priekšrocību nav?

Starptautiskās tirdzniecības pamatojums

Lietuva		Igaunija	
Āboli	Kartupeļi	Āboli	Kartupeļi
(tūkst. tonnas)		(tūkst. tonnas)	
80	100	60	70
Relatīvās priekšrocības		Relatīvās priekšrocības	
1,25	<u>0,8</u>	<u>1,17</u>	0,86

RELATĪVO (SALĪDZINOŠO) PRIEKŠROCĪBU TEORIJA

D.Rikardo (1772 – 1823)

- ◆ Ja valstis savā starpā netirgojas, bet dažādu preču ražošanas izmaksu attiecības tajās atšķiras, tad katras valsts rīcībā ir salīdzināmā priekšrocība, proti, tai vienmēr būs tāda prece, kuras ražošana būs efektīvāka nekā citu preču ražošana, pastāvot esošajām izmaksu attiecībām dažādās valstīs
- ◆ tirgošanās pamatā ir dažādu preču ražošanas izmaksu starpība un nevis šo izmaksu absolūtais lielums
- ◆ Starptautiskā tirdzniecība → racionālāka resursu izmantošana → ekonomiskā efektivitāte

RELATĪVO (SALĪDZINOŠO) PRIEKŠROCĪBU TEORIJA

Ieguvumu no tirdzniecības var aplūkot divējādi:

- ◆ no darba izmaksu ekonomijas viedokļa,
- ◆ no patēriņa palielināšanas viedokļa

Teorijas trūkumi

- ◆ Neņem vērā transporta izdevumus, kuri var padarīt tirdzniecību par neefektīvu pat tad, ja valstij ir salīdzināmās priekšrocības konkrētās preces ražošanā;
- ◆ Ignorē ārējās tirdzniecības ietekmi uz ienākumu sadali valsts iekšienē, cenu un darba algu svārstībām, inflāciju un starptautisko kapitāla kustību;
- ◆ Vadās no tā, ka eksistē tikai viens ražošanas faktors – darbs;
- ◆ Vadās no tā, ka pastāv pilnīga nodarbinātība;
- ◆ Neizskaidro tirdzniecību starp aptuveni vienādām valstīm.

Modernās starptautiskās tirdzniecības teorijas:

HEKŠERA-OLINA MODELIS FAKTORU SALĪDZINĀŠANAS TEORIJA

Šī teorija apvieno starptautiskās tirdzniecības efektivitāti un valsts nodrošinātību ar ražošanas faktoriem.

- dažādu preču ražošanā izmanto nevienādas ražošanas faktoru proporcijas;
- valstu nodrošinātība ar ražošanas faktoriem ir dažāda;
- izskaidro cenu atšķirības dažādās valstīs pirms tās iesaistās ārējā tirdzniecībā

Šodien daudzas industriāli attīstītas valstis, kas ir līdzvērtīgi nodrošinātas ar ražošanas resursiem, intensīvi tirgojas savā starpā.

HEKŠERA-OLINA MODELIS

FAKTORU SALĪDZINĀŠANAS TEORIJA

- ◆ Izskaidro cenu atšķirības dažādās valstīs pirms tās iesaistās ārējā tirdzniecībā
- ◆ Izskaidro, kāpēc darba ražīgums dažādās valstīs atšķiras
- ◆ Norāda uz to, ka valstīm ir atšķirīga relatīvā nodrošinātība ar ražošanas faktoriem, kas, savukārt, ietekmē izmaksas konkrētajās nozarēs

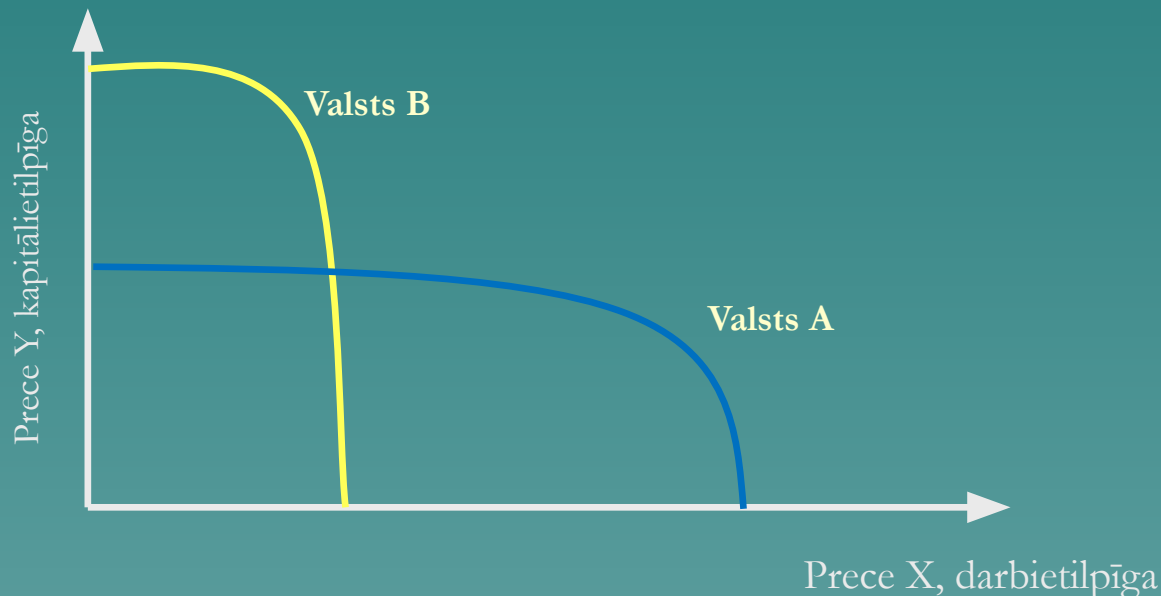
Hekšera –Olinsa modelis

Tiek piedāvāts tā sauktajā **2 x 2 x 2** formātā:

- ◆ *Divi* ražošanas faktori (piem., kapitāls un darbs)
- ◆ *Divas* preces Prece Y (piem., automobīli) un Prece X (piem., tekstilizstrādājumi)
- ◆ *Divas* valstis (valsts B ir industriāla valsts (kapitālietilpīga), un valsts A - zemāk attīstīta (darbietilpīga) valsts)

Hekšera-Olinsa modelis

Katra valsts eksportē tās preces, kuru ražošanai tai ir ražošanas faktori ar relatīvo pārpalikumu, un importē tās preces, kuru ražošanai tai relatīvi trūkst ražošanas faktoru.

Hekšera –Olina teorija iet tālāk par salīdzināmo priekšrocību teoriju:

- ♦ tā ne tikai atzīst, ka tirdzniecības pamatā ir salīdzināmās priekšrocības, bet arī nosaka salīdzināmo priekšrocību cēloņus – atšķirības valstu nodrošinātībā ar ražošanas faktoriem.
- ♦ Teorija pamatojas ne tikai uz faktoru darbs, bet ietver ar kapitālu un zemi.

Leontjeva paradokss

- ◆ Vasīlijs Leontjevs, izmantojot 1947.g. statistikas datus par ASV, parādīja, ka neskatoties uz to, ka ASV tika uzskatīta par relatīvi ar kapitālu bagātu valsti, tā eksportēja darbietilpīgas preces un importēja kapitālietilpīgas preces.
- ◆ To skaidro ar :
 1. Pēckara periodā ASV izmantoja stingru protekcionisma politiku.
 2. ASV centās ievest lētākās dabiskās izejvielas.

ALTERNATĪVIE STARPTAUTISKĀS TIRDZNIECĪBAS MODEĻI

Preces dzīves cikla teorija Raymond Vernon

1. JAUNS PRODUKTS

- ◆ Produkta starptautiskais dzīves cikls sākas attīstītā valstī tirgū ieviešot jaunu, inovatīvu produkciju.
- ◆ Labāk situētie klienti daudz labprātāk iegādāsies un vēlēsies izmēģināt jaunu, dārgu produktu.
- ◆ Šī posma nobeigumā var sākties eksports uz citām ražošanas valstīm. Citās attīstītajās nācijās ir patērētāji ar līdzīgām vēlmēm un ienākumiem, kas padara eksportēšanu par vieglāko pirmo soli internacionalizācijas procesā.
- ◆ Konkurenci sagādā daži vietēji spēlētāji, kas ražo paši savus unikālus produktu variantus.

Preces dzīves cikla teorija

Raymond Vernon

2. PRODUKTA NOBRIEŠANA

- ◆ Eksports uz attīstīto valstu tirgiem laika gaitā pieaug, padarot ekonomiski iespējamu un dažkārt politiski svarīgu ražošanas uzsākšanu vietējā līmenī.
- ◆ Produkta dizains un ražošanas process nostabilizējas.
- ◆ Ārvalstu tiešās investīcijas mazina vienības izmaksas, jo samazinās darbaspēka un transportēšanas izdevumi.
- ◆ Ārzemju ražošanas struktūrvienības apkalpo vietējos tirgus, aizvietojojt eksportu no uzņēmuma valsts.
- ◆ Šajos svešajos tirgos parādās konkurence no vietējiem uzņēmumiem. Sāk augt pieprasījums pēc eksporta uz valstīm ar mazākiem ienākumiem.

Preces dzīves cikla teorija

Raymond Vernon

3. STANDARTIZĒTS PRODUKTS

- ◆ Šī posma gaitā galvenie tirgi tiek piesātināti. Uzņēmums vairāk koncentrējas uz izmaksu samazināšanu, nevis uz produkta papildu īpašību izstrādi. Rezultātā produkts un tā ražošanas process paliek aizvien standartizētāks.
- ◆ Darbaspēku ir iespējams aizvietot ar kapitālu. "Ja tiek pilnībā izmantota mēroga ekonomija, galvenais arguments par labu kādas vietas izvēlei ir darbaspēka izmaksas."
- ◆ Lai atspēkotu cenu konkurenci un pārvarētu tirdzniecības barjeras, ražošana tiek pārcelta uz valsti ar zemākiem ienākumiem.
- ◆ Pieprasījums pēc oriģinālā produkta uzņēmuma valstī samazinās pēc jauno tehnoloģiju ieviešanas. Mehānismi, kas veic ražošanas darbības, bieži vien paliek valstī, kur tehnoloģija sākotnēji ieviesta.

Centrālā ringa modelis

M. Porters

- ◆ Analizēja konkurētspējīgās priekšrocības, vadoties pēc pieņēmuma, ka **pasaules tirgū konkurē firmas, nevis valstis**
- ◆ Uzņēmuma konkurētspēju nosaka:
 - tirgus konkurences mehānisma īpatnības, kurā uzņēmums darbojas;
 - pozīcija, kādu uzņēmums ieņem šajā tirgū.
- ◆ *Faktori, kas ir vissvarīgākie konkurences priekšrocībai vairumā nozaru, it sevišķi nozarēs, kas visbūtiskākās ražīguma pieaugumam progresīvā ekonomikā, ir nevis mantoti, bet radīti valsts ietvaros ar tādu procesu palīdzību, kas plaši atšķiras dažādās valstīs un nozarēs*

M. Porters centrālā ringa modelis

